

INSTANȚIERILE LIMBAJULUI: DESPRE DISCURS PUBLIC, FILOZOFIA LIMBAJULUI ȘI CENZURĂ

Autor: Virgil Iordache | 6 iulie 2022

Redacția Syntopic vă propune să explorăm în această perioadă tema „Limbaj și adevăr”. În acest sens, dorim să îi mulțumim domnului Virgil Iordache pentru că și-a făcut timp să se gândească la acest subiect și să împărtășească cu noi răspunsurile sale la câteva întrebări pe care ne-am gândit să i le adresăm cu privire la această temă.

1. În ultima vreme, eufemismele au căpătat un rol din ce în ce mai important în discursul public, proces pe care Paul Johnson îl numește „lingvistica fericirii”. Cum credeți că influențează acest fenomen capacitatea limbajului de a transmite adevărul sau de a fi o manifestare a imaginației?

Discursul public este un discurs de nișă, are loc într-una dintre nișele în care persoana umană operează alături de cele profesionale, familiale etc. (*Figura 1*). Complexitatea socială a spațiului public și imposibilitatea *de facto* a unei reprezentări adecvate a realității publice în timp real, datorită permanentei schimbări de stare, face ca discursul în spațiul public să aibă un caracter de acțiune (*speech acts*, Austin) mult mai evident decât în cazul discursurilor din alte nișe sociale (dreapta, în *Figura 1*). Dacă persoana este imersată în spațiul acțiunii discursive și nu se poziționează prin efort pe linia roșie a deciziei, atunci capacitatea de a transmite adevărul, atât cât mai e posibilă obiectivitatea în condiții de complexitate, și de a-și manifesta imaginația în condițiile menționate de dvs., se estompează prin mecanisme sociale de conformare. Aceasta e însă rezultatul unei slăbiciuni personale, a unei nehotărâri, nu o caracteristică necesară a limbajului.

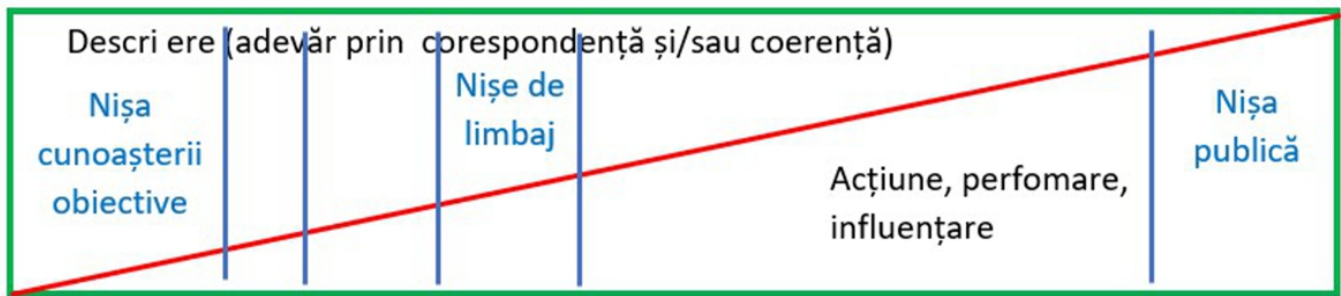

Figura 1: Reprezentare simplificată a ponderilor rolului de descriere în termeni de adevăr și a rolului de influențare/performare în discursuri în funcție de nișele sociale în care folosim limbajul. Din perspectivă creștină, rațiunea atoaate-susținătoare susține ambele tipuri de roluri și este accesibilă numai practic asimptotic prin ascensiune spre limita marcată cu verde, acțiune care și extinde zona încadrată în mod nedefinit. Linia roșie poate fi privită ca linia decizională pe care, aflându-se, persoana decide ce fel de rol dă discursului de descriere și de acțiune. Dacă persoana e imersată în zona adevărului sau în cea a acțiunii, va fi absorbită în ele și va pierde libertatea. Poziționarea „sus”, pentru a vedea peisajul înțeleșurilor poate fi din perspectivă filosofică sau/și din perspectivă religioasă.

2. Limbajul este adesea perceput unidirecțional, drept unealtă care surprinde și descrie realitatea sau conținuturile noastre mentale. Totuși, în egală măsură, limbajul ne modelează viața internă, percepția asupra realității, și, am putea spune, și pe viața exterioară. Sunteți de acord cu această afirmație?

Toată lumea știe despre *Kehre* a lui Heidegger, care marchează cumva, simplist vorbind, dihotomia și tensiunea din enunțul dvs., de la limbaj, la limitele lui, la așezarea în el ca într-un lăcaș al ființei. Dincolo de jargonul fenomenologic și de eroarea lui Heidegger de a fi rarefiat prea mult programul de cercetare transcendențială prin interpretarea în termeni de subiectivitate (o eroare care e nu numai a lui, ci plutea în epocă), în loc de invarianțe structurale obiective, nu ar fi dificil cu aparatul conceptual al științelor domeniilor complexe disponibil să se construiască un mod de abordare cu *feedback*, în care limbajul internalizat constituie mintea, iar apoi devine instrument, atât prin procese psihologice, cât și prin unele sociale. Mai interesant decât asta și mai subtil este faptul că orice teorie științifică și filosofică despre limbaj se formulează în limbaj și nu poate fi autoreferențială, ceea ce deschide o altă linie de explorare a realității în termeni unor structuri mai generale decât cele care au conținut semantic direct, structuri ale realității și ale limbajului. Într-o astfel de abordare, structurile ontologice sunt cele care modelează atât realitatea externă și internă, cât și limbajul. Evident, accesul la ele e posibil numai prin metodologii aflate și ele în evoluție și exprimabile în limbaj.

O altă intuiție pe care o am este că la scara mare a sensului (Sinn din triunghiul semiotic), a culturii ca întreg, limbajul ne modelează realitatea, iar la scara mică a purtătorilor de sens (cuvinte, propoziții, texte/sisteme de purtători de înțeles, nișele cunoașterii obiective) el poate fi tratat ca instrumental. Evident, asta depinde și de anvergura gândirii și de interesul persoanei față de aceste chestiuni; la anverguri sau interese mici devine structurantă și o zonă foarte mică de cultură. O discuție serioasă nu se poate face în absența unei teorii filosofice a limbajului bine structurată, care după cunoștința mea în acest moment, nu există, dar câteva intuiții cam acestea ar fi.

3. În instituirea unui regim totalitar, adesea primul element ce intră sub autoritatea sa este cel al limbajului. Cum percepeți cenzura la nivel de limbaj din perioada comunistă în raport cu noile fenomene de cenzură?

În perioada comunistă nu am perceput foarte clar cenzura ca atare, pentru că eram imersat într-o nișă socială spălată deja pe creier. Ceea ce ulterior am putut interpreta ca fiind efectul cenzurii era incomprehensibilitatea unor zone de discurs. Crezând că ce se spune în manuale, texte, e ceva serios, încercam cu onestitate să înțeleg, iar anumite lucruri din zone economiei politice și a filosofiei mi se păreau de neînțeles. Întrebam profesorii și nu îmi puteau răspunde, nu știu dacă pentru că nu înțelegeau nici ei, sau știau că nu are rost să îmi spună că e vorba de ceva fără înțeles. Ca rezultat al acestei zone de risc existențial major din care am ieșit fără să am nici un merit, prin eforturile altora care au schimbat regimul, am acum percepția că nu pot fi cenzurat, sau mai precis că sunt dispus să suport orice costuri pentru a respinge tentativele de cenzură. Situația e cu totul atipică antropologic, de mutant cultural de succes dinspre comunism spre o societate liberă. Prin urmare, opinia că noile fenomene de cenzură au o slabă relevanță socială directă în România e probabil una subiectivă. Înclin să cred că relevanța lor la noi e una indirectă, prin întărirea atitudinii anti-occidentale la cei care au rămas cu mentalități comuniste, sau au fost transmutați din naționalism ceaușist în ortodoxism, și prin catalizarea unor grupuri care adoptă mimetic cenzura politică de tip occidental numai pentru a se identifica unor tendințe din lumea liberă și a moderniza, cred domniile lor, România. Care e relevanța în lumea liberă ne pot spune cei care au trăit îndelung acolo.

Imagine: Unsplash